

WB176 Bestaat de evenaar wel?

Opdracht gemaakt door Bart Barnard

Inleiding

De vraag naar het bestaan van iets houdt de gemoederen al millennia lang bezig. Hele oorlogen zijn uitgevochten omdat mensen het niet eens konden worden wat er bestaat en wat niet, hele boekenkasten zijn volgeschreven om mensen te overtuigen van het al dan niet bestaan van iets, of om de fundering van het antwoord op deze vraag helder te omschrijven. In deze Wisebit gaan we kijken of we antwoord kunnen geven op de vraag *'wat betekent het wanneer ik vraag of iets bestaat?'* Aan de hand van het voorbeeld van het bestaan van de evenaar voeren we een kleine exegese uit om deze fundamentele vraag te kunnen begrijpen. We beginnen eenvoudig met de waarneming van de wereld om ons heen, om te eindigen met vragen over de waarde van onze waarneming.

Didactische aanpak

Uit de aard der zaak is dit een behoorlijk filosofische Wisebit. De vragen die hierin gesteld worden kunnen daarom het best eerst door individuele leerlingen overdacht worden, om daarna als basis te dienen voor een algemeen gesprek over deze materie.

Leerdoel

Het doel van het geheel is om leerlingen duidelijk te maken dat de vraag naar het bestaan van iets niet zo makkelijk te beantwoorden als men op het eerste gezicht wellicht geneigd zou zijn te denken.

Inleidende vragen

Wanneer iemand aan je vraagt of dit of dat bestaat, waarop fundeer je dan je antwoord? *Bestaat* het brood wat ik daar aan het bakken ben? Antwoord: Ja, ik *ruik* zijn geur, ik *zie* hem in de oven bruin worden, ik *voel* de hitte die ervan afkomt. Horen, ruiken, zien, proeven, voelen, dat zijn de vijf zintuigen waar wij mensen kennis nemen van de wereld om ons heen (in de filosofie worden dit de *modaliteiten* van waarneming genoemd).

1: Zou je kunnen zeggen dat alleen dat bestaat wat wij door middel van onze zintuigen kunnen waarnemen?

Wanneer je vraag 1 positief beantwoordt, maak je het bestaan van iets dus afhankelijk van onze waarneming daarvan: als we iets kunnen waarnemen, bestaat het, anders niet. Maar omdat ik nu niet thuis ben, kan ik mijn kat niet waarnemen. Toch ga ik er van uit dat dat beest nog steeds bestaat, ongeacht of ik haar nu waarneem of niet. Ook heb ik nog nooit de *achterkant* van het huis wat ik zojuist passeerde gezien, maar toch ga ik ervan uit dat die achterkant wel bestaat.

2: Zijn onze zintuigelijke indrukken op te vatten als begin van het antwoord op de vraag of iets bestaat? Is de rest van dat antwoord afhankelijk van ons begrip van de wereld?

De gedachte die uit vraag 2 spreekt, is het standaardantwoord op de vraag naar het bestaan van iets wat al sinds de Oude Grieken gegeven wordt. Volgens deze Grieken onderscheid de mens zich van de andere dieren doordat wij in staat zijn een algemeenheid in een veelheid

Bestaat de evenaar?

te ontdekken. Wij hebben zintuigelijke indrukken van een onduidelijke wereld, en dankzij ons verstand zijn wij in staat hier algemene conclusies aan te verbinden: als we de voorkant van een huis zien, gaan we ervan uit dat dat huis ook een achterkant heeft. Gewoon omdat we weten wat huizen zijn.

Bestudeer nu eens de Wisebit over objectieve kennis, en de opdrachten die daarbij horen (http://www.wisebits-academy.nl/bestaat_objectieve_kennis).

De gedachte die hieruit naar voren komt, is dat wij mensen onze zintuigen hebben uitgebreid met allerlei handige dingen om de beperkingen ervan op te lossen, en dat er steeds complexere verhalen nodig zijn om de link van waarneming naar theorie te legitimeren.

3: Wat zegt dit over het bestaan van datgene wat we met die toevoegingen waarnemen? Bestaan atomen, sterrenstelsels, zwarte gaten...?

4: Zou je het totaal van alles wat bestaat *de werkelijkheid* kunnen noemen?

Het woord en het ding

In het filmpje (WB 176) zien we langzaam het woord 'evenaar' ontstaan. We weten wat er met dat woord bedoeld wordt, namelijk de evenaar. Wanneer je de 'Er staat een glas op mijn tafel.' leest, weet je wat er bedoeld wordt het met woord 'glas', namelijk het glas wat er op dit moment op mijn tafel staat. Je zou kunnen zeggen dat er iets is wat *correspondeert* met het woord.

5: Bekijk de volgende zin: 'De kreeftskeerkring ligt op 23,5°'. Wat correspondeert er met het woord 'kreeftskeerkring'? Bestaat die kreeftskeerkring op eenzelfde manier als de evenaar bestaat?

6: Bestaat de evenaar op eenzelfde manier als het glas op mijn tafel bestaat?

We zien dat er verschillende soorten van bestaan zijn. Er bestaan dingen die je kunt zien en vastpakken, er bestaan dingen die we alleen maar kunnen waarnemen door middel van heel veel technische snufjes, er bestaan dingen die wij mensen zelf hebben bedacht.

7: Kunnen jullie nog meer vormen van bestaan bedenken?

Het antwoord naar het bestaan van iets is dus niet zo makkelijk te geven. We zien nu immers dat er verschillende vormen van bestaan bestaan (en op wat voor manier bestaan die dan eigenlijk?), dus als je vraagt of iets bestaat, moet je je eerst bewust worden wat je bedoelt met het woord 'bestaan'. Bekijk de volgende voorbeelden:

8: Bestaat liefde, rechtvaardigheid, de dood, de kleur rood ...? We kunnen deze dingen wel *waarnemen*, of in ieder geval *voelen*; hoe verhoudt dat gegeven zich tot de eerste paar vragen van deze Wisebit?

9: Bestaan er eenhoorns, centauren, goden ...?

10: Kun je aan iets denken waar je geen woord voor hebt?

Filosofische verdieping

Bestaat de evenaar?

11: De filosoof Kant stelt dat de werkelijkheid verscholen gaat achter onze waarneming daarvan. Wat betekent dat in het licht van de vragen over werkelijkheid en de technologische uitbreidingen van onze zintuigen?

12: De filosoof Nietzsche vindt het schandalig dat de filosofen voor hem de werkelijkheid als minder waard (of minder 'waar') betitelen dan de algemene structuren die wij daaruit destilleren: bij Plato zijn bijvoorbeeld de Ideeën (de algemene afbeeldingen van de dingen die we waarnemen) van een hogere orde dan de alledaagse werkelijkheid. Kun je, in het licht van de vragen over de correspondentie tussen het woord en het ding, zeggen dat er iets *bestaat* wat met algemene termen correspondeert? Bestaat De Tafel? Bestaat De Mens?